

ĢENERĀLADVOKĀTA F. DŽ. DŽEIKOBSA

[F. G. JACOBS] SECINĀJUMI,

sniegti 2005. gada 15. decembrī¹

1. Pēc *House of Lords*, Apvienotās Karalistes augstākās tiesas civillietu palātas, vārdiem, transseksuālas personas "ir piedzimušas ar viena dzimuma ķermeņa anatomiju, bet nelokāmi tic vai jūtas tā, it kā viņas būtu pretējā dzimuma personas"². Pārlicība par piederību citam dzimumam ir tik spēcīga, ka transseksuālā persona lūdz veikt attiecīgas ķermeņa "korekcijas"³, izmantojot hormonterapiju un ķirurģisku dzimuma maiņas operāciju⁴. Šis stāvoklis ir pazīstams arī kā dzimuma disforija vai dzimumidentitātes traucējumi.

kādu viņa vienmēr bija jutusies⁵, "laipna [..] ministrijas ierēdne atvainojoties paskaidroja, ka jautājums, kas saistīts ar manu vecuma pensiju, ir kārtojams, nākot tuvāk pensijas laikam"⁶. Vairāk nekā pēc 30 gadiem Apvienotā Karaliste ieviesa 2004. gada likumu "Par dzimuma atzišanu" (*Gender Recognition Act 2004*), kas, cita starpā, regulēja transseksuālo personu civilstāvokļa jautājumus attiecībā uz pensijām⁷. Likums stājās spēkā 2005. gada 4. aprīlī un tam nav atpakaļejoša spēka.

2. Džena [Jan] (agrāk Džeimss [James]) Morisa [Morris], anglovelsiešu žurnāliste un ceļojumu rakstu rakstniece, pastāstīja, kā pēc tam, kad 1972. gadā viņai bija veikta ķirurģiska dzimuma maiņas operācija, lai pielīdzinātu viņas ārējo izskatu sievietei, par

3. Esošais lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ko *Social Security Commissioner, London*, Tiesai iesniedza pirms 2004. gada likuma "Par dzimuma atzišanu" stāšanās spēkā, izvirza jautājumu par to, vai dalībvalsts atteikums piešķirt vecuma pensiju transseksuālai personai, kas ir mainījusi vīrieša dzimumu uz sieviešu dzimumu, pirms viņa sasniedz 65 gadu vecumu, ja viņai būtu piešķirama šāda pensija jau 60 gadu vecumā, ja saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem

1 — Oriģinālvaloda — angļu.

2 — Skat. 2003. gada 10. aprīļa spriedumu lietā *Bellinger/Bellinger*, 2 AC 467, Lorda Nikolsa no *Birkenheada* [*Lord Nicholls of Birkenhead*] paustais viedoklis.

3 — Skat. 1989. gada 29. septembra Eiropas Padomes Rekomendāciju Nr. 1117 par transseksuālo personu stāvokli.

4 — Terminu lietojums [angļu valodā] atšķiras attiecībā uz [fizisko] dzimumu, ko nosaka organisma fiziskie aspekti, un [sociālo] dzimumu, proti — pretējo [fizisko] dzimumu, pie kura transseksuālas personas pārliecināti sevi uzskata par piederīgām. Tādējādi "ķirurģiska dzimuma maiņas operācijas" un "dzimuma", kas tāda veidā iegūts, jēdziens, iespējams, tiek lietots nepareizi, bet, tā kā šie termini, šķiet, ir vispārīzplatīti, sekoju šim piemēram.

5 — Pēc astoņu gadu hormonterapijas, kas ietver aptuveni 12 000 estrogēna tablešu lietošanu (Jan Morris, *Conundrum*, 1974, Coronet, 102. lpp.).

6 — *Conundrum*, 149. lpp.

7 — Skat. šo secinājumu 15.–16. punktu.

viņa tiktu uzskatīta par sievieti, ir pretrunā 7. 4. panta 1. punktā ir paredzēts: Direktīvai 79/7⁸.

Atbilstošie Kopienų tiesību akti

“Vienlīdzīgas attieksmes princips nozīmē to, ka nepastāv nekāda — ne tieša, ne netieša — diskriminācija dzimuma dēļ [..], konkrēti, attiecībā uz:

4. Direktīvas 79/7 1. pantā ir paredzēts: [..]

“Šīs direktīvas mērķis ir sociālā nodrošinājuma jomā un citos sociālās aizsardzības posmos, kas paredzēti 3. pantā, pakāpeniski īstenot vienlīdzīgas attieksmes principu pret vīriešiem un sievietēm sociālā nodrošinājuma jautājumos, šeit turpmāk sauktu “vienlīdzīgas attieksmes princips”.”

— pabalstu aprēķināšanu, ietverot [..] nosacījumus, kas reglamentē termiņus, kuros ir tiesības uz pabalstiem, un to saglabāšanu.”

8. 7. panta 1. punktā ir paredzēts:

5. 2. pantā ir paredzēts, ka šī direktīva attiecas uz darba ņēmējiem.

“Šī direktīva neskar dalībvalstu tiesības izslēgt no tās darbības jomas:

6. 3. panta 1. punkta a) apakšpunktā ir noteikts, ka šī direktīva attiecas uz tiesību aktos noteiktajām sistēmām, kas, cita starpā, nodrošina aizsardzību vecuma gadījumā.

a) pensionēšanās vecuma noteikšanu, lai piešķirtu vecuma un izdienas pensijas [..].”

8 — Padomes 1978. gada 19. decembra Direktīva 79/7/EEK par pakāpenisku vienlīdzīgas attieksmes principa pret vīriešiem un sievietēm īstenošanu sociālā nodrošinājuma jautājumos (OV 1979, L 6, 24. lpp.).

[..].”

Atbilstošie valsts tiesību akti pirms sprieduma pasludināšanas lietā *Goodwin*

9. 1953. gada likuma "Par dzimšanas un miršanas reģistrāciju" (*Births and Deaths Registration Act 1953*) 1. nodaļā ir paredzēts, ka Anglijā un Velsā katra bērna dzimšanu attiecīgajā bērna dzimšanas vietā reģistrē teritoriālā Civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļa. Dzimšanas apliecībā jānorāda bērna dzimums. 1953. gada likumā ir paredzēts, ka Civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļa labo pārrakstīšanās vai faktiskā rakstura kļūdas; oficiālā nostāja ir tāda, ka grozījumus var izdarīt vienīgi gadījumos, ja kļūda radusies dzimšanas reģistrācijas brīdī. Fakts, ka vēlāk personas dzīves laikā var kļūt acimredzams, ka viņa vai viņas "psiholoģiskais" dzimums nesaskan ar to dzimumu, kas ir reģistrēts, nav uzskatāms par tādu faktiska rakstura kļūdu, kas radusies sākotnējā dzimšanas reģistrācijas brīdī. It īpaši netiek pieļauts, ka kļūda radusies tādas personas dzimšanas ierakstā, kas veic tādu medicīniska vai ķirurģiska rakstura terapiju, kas ļauj šai personai pieņemt pretējā dzimuma lomu.

10. *Department for Work and Pensions* (Darba un pensiju departaments) [iepriekš — *Department of Social Security* (Sociālā Nodrošinājuma departaments, turpmāk tekstā — "*DWP*")], reģistrē katru Lielbritānijas pilsoni valsts sociālā nodrošinājuma mērķiem, ņemot vērā to dzimšanas apliecībās esošo informāciju. Tādējādi pensionēšanās

vecuma noteikšanai personas dzimumu nosaka saskaņā ar bioloģisko dzimumu dzimšanas brīdi.

11. Valsts sociālā nodrošinājuma iemaksas no darbaņēmēja samaksas veic darba devējs un pēc tam tās iemaksā *Inland Revenue* [valsts nodokļu administrācija] (tālāk pārskaitīšanai *DWP*). Šobrīd darba devēji izdara šādus atvilkumus sieviešu dzimuma darbaņēmējam līdz brīdim, kad viņas sasniedz 60 gadu pensionēšanās vecumu, un vīriešu dzimuma darbaņēmējiem līdz brīdim, kad viņi sasniedz 65 gadu pensionēšanās vecumu. Attiecībā uz transseksuālām personām, kas ir mainījušas vīrieša dzimumu uz sieviešu dzimumu, *DWP* īsteno tādu politiku, kas ļauj šīm personām vienoties ar *DWP* par to, ka tādas valsts sociālā nodrošinājuma iemaksas, kas maksājamas pēc tam, kad transseksuālā persona ir sasniegusi 60 gadu vecumu, un kuras darba devējs pārtraucis atvilkt, jo ir bijis pārliecināts, ka darbaņēmējs ir sieviete, šīs personas samaksā tieši *DWP*. Tādu transseksuālo personu gadījumos, kas ir mainījušas sieviešu dzimumu uz vīriešu dzimumu, darba devēja veiktos atvilkumus pēc 60 gadu vecuma sasniegšanas darbaņēmējs var pieprasīt atpakaļ tieši no *DWP*⁹.

12. 1995. gada likuma "Par pensijām" (*Pensions Act 1995*) 4. pielikuma 1. punktā ir paredzēts, ka vīrietis pensionēšanās vecumu sasniedz 65 gadu vecumā; šī pielikuma 2. punktā ir paredzēts, ka sieviete, kas dzimusi pirms 1950. gada 6. aprīļa, pensionēšanās vecumu sasniedz 60 gadu vecumā¹⁰.

9 — Šis un iepriekšējie punkti vairāk vai mazāk burtiski ir pārņemti no Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 11. jūlija sprieduma lietā *Goodwin*/Apvienotā Karaliste (2002) 35, *EHRR* 447, 23., 25., 28., 37. un 40. punkta, ko valsts tiesa ir izklastījusi lēmumā par prejudiciāla jautājuma uzdošanu kā piemērojamo tiesību aktu apkopojumu.

10 — Sieviete, kas ir dzimusi 1950. gada 5. aprīlī vai pirms šī datuma, pensionēšanās vecumu sasniedz 60 gadu vecumā, un sieviete, kas ir dzimusi 1955. gada 6. aprīlī vai pēc šī datuma — 65 gadu vecumā. Sievietēm, kuras dzimšanas datums ir starp šiem datumiem, piemēro slidošo likmi.

Spridums lietā *Goodwin* un 2004. gada likums “Par dzimuma atzīšanu”

nepastāv apstākļi, kas pamatotu tiesību stāties laulībā aizliegumu viņiem piešķirtā dzimuma ietvaros¹².

13. 2002. gada 11. jūlijā Eiropas Cilvēktiesību tiesa pasludināja spriedumu lietā *Goodwin*¹¹. Šajā lietā prasītāja — transseksuāla persona, kas pēc ķirurģiskas operācijas ir mainījusi vīrieša dzimumu uz sievietes dzimumu, atsaucās uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas pārkāpumiem attiecībā uz transseksuālo personu tiesisko statusu Apvienotajā Karalistē un it īpaši attiecībā uz tām piemērojamajiem noteikumiem nodarbinātības, sociālā nodrošinājuma, pensiju un laulību jomā.

15. Tiesiskajā regulējumā paredzētais risinājums, ko Apvienotā Karaliste pieņēmusi, lai nodrošinātu atbilstību spriedumam lietā *Goodwin*, ir 2004. gada likums “Par dzimuma atzīšanu”, kas stājās spēkā 2005. gada 4. aprīlī. Šis likums atļauj transseksuālām personām (neatkarīgi no tā, vai tām jau ir bijusi ķirurģiska dzimuma maiņas operācija, vai ne) lūgt izsniegt “dzimuma atzīšanas apliecību” (“*gender recognition certificate*”), kas, pēc iesniedzējtiesas vārdiem, “ir veids, kā iegūt gandrīz pilnīgu attiecīgās personas jauniegūtās dzimuma identitātes atzīšanu”.

14. Eiropas Cilvēktiesību tiesa nolēma, ka ir pārkāpts 8. pants (tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību) un 12. pants (tiesības stāties laulībā). Attiecībā uz 8. pantu Tiesa atsaucās uz to, ka prasītājas dzimuma maiņai nav piešķirta pietiekama juridiskā atzīšana, un īpaši atzīmēja, ka tas fakts, ka prasītāja juridiski palika kvalificēta kā vīriešu dzimuma persona, ietekmēja viņas dzīvi gadījumos, “kad personas dzimumam ir juridiska nozīme un ir noteiktas atšķirības starp vīriešiem un sievietēm, kā tas cita starpā ir pensiju un pensionēšanās vecuma jomā”. Attiecībā uz 12. pantu Tiesa nolēma, ka

16. Likums it īpaši paredz izveidot *Gender Recognition Panel* [Dzimuma atzīšanas komisija]. Likuma 2. pantā ir paredzēts, ka komisijai dzimuma atzīšanas apliecība ir jāpiešķir, ja pieteikuma iesniedzējs atbilst šādiem nosacījumiem:

“a) [pieteikuma iesniedzējam] ir vai ir bijusi dzimuma disforija,

11 — Minēts 9. zemsviras piezīmē.

12 — 71., 76. un 103. punkts.

- b) [pieteikuma iesniedzējs] ir dzīvojis ar savu jauno dzimuma identitāti divus iepriekšējos gadus pirms apliecības pieprasīšanas,

b) nav vēl sasniedzis 65 gadu vecumu,

ir uzskatāms, ka šī persona [...] ir sasniegusi pensionēšanās vecumu tajā datumā, kad izsniegta apliecība”¹³.

- c) [pieteikuma iesniedzēja] mērķis ir turpināt dzīvi ar savu jauno dzimuma identitāti līdz pat nāvei”

Prāvas rašanās fakti un pamata prāva

un atbilst noteiktām prasībām par pietiekamu pierādījumu iesniegšanu, kas minētas likuma 3. pantā.

18. Prasītāja ir dzimusi 1942. gadā; dzimšanas brīdī viņa tika reģistrēta kā vīriešu dzimuma persona.

17. 2004. gada likuma “Par dzimuma atzīšanu” 13. pantā un 5. pielikumā ir reglamentēta pieeja valsts sociālā nodrošinājuma pabalstiem un pensijām. Likuma 5. pielikuma 7. punkta 3. apakšpunktā ir paredzēts:

19. Tā kā viņai tika diagnosticēta dzimuma disforija, 2001. gada 3. maijā viņai tika izdarīta ķirurģiska dzimuma maiņas operācija. Tādējādi iesniedzējtiesa viņu raksturo kā transseksuālu personu, kas pēc ķirurģiskas operācijas ir mainījusi vīrieša dzimumu uz sievietes dzimumu.

“[..], ja (uzreiz pēc apliecības izsniegšanas) persona:

20. 2002. gada februārī prasītāja lūdza piešķirt vecuma pensiju, sākot no viņas 60. dzimšanas dienas.

- a) ir vīrietis, kas ir sasniedzis vecumu, kurā tāda paša vecuma sievietē sasniedz pensionēšanās vecumu, bet

¹³ – Attiecībā uz transseksuālām personām, kas ir mainījušas sievietes dzimumu uz vīriešu dzimumu, 7. panta 2. punkts ietver spoguļattēla nosacījumus.

21. Šis lūgums tika noraidīts, pamatojoties uz to, ka tas tika iesniegts vairāk nekā četrus mēnešus pirms tam, kad pieteikuma iesniedzēja bija sasniegusi 65 gadu vecumu, kas Apvienotajā Karalistē ir pensionēšanās vecums vīriešiem.

22. Prasītāja iesniedza apelācijas sūdzību *Social Security Appeal Tribunal*. Apelācijas sūdzība, kas bija balstīta vienīgi uz valsts iekšējām tiesībām, tika noraidīta.

23. Nākamajā apelācijas sūdzībā, ko prasītāja iesniedza *Social Security Commissioner*, prasītāja apgalvoja, ka atteikums saņemt pensiju vecumā, kurā jebkura cita sieviete var saņemt pensiju, ir nelikumīga diskriminācija, kas ir pretrunā Direktīvai 79/7.

24. Lietas dalībnieku vidū nav strīda par to, ka prasītāja ietilpst Direktīvas 79/7 piemērojamības personām jomā un ka attiecīgā valsts pensiju sistēma ietilpst direktīvas materiālās piemērošanas jomā.

25. Tādējādi *Social Security Commissioner* nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālos jautājumus:

“1) Vai Direktīva 79/7 aizliedz atteikt vecuma pensiju transseksuālai personai, kas ir mai-

nījusi vīrieša dzimumu uz sieviešu dzimumu, līdz viņa sasniedz 65 gadu vecumu, kaut viņai būtu piešķirama šāda pensija jau 60 gadu vecumā, ja saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem viņa tiktu uzskatīta par sievieti?

2) Apstiprinošas atbildes gadījumā, sākot no kura datuma Tiesas spriedums par pirmo jautājumu stājas spēkā?”

26. Rakstveida apsvērumus ir iesniegusi prasītāja, Apvienotā Karaliste un Komisija, kas visas piedalījās tiesas sēdē.

Tiesas judikatūra par transseksuālām personām un diskrimināciju

27. Tiesa ir pasludinājusi spriedumu divās lietās, kurās transseksuāla persona apgalvoja, ka pret viņu ir vēsta diskriminācija dzimuma dēļ. Abās lietās lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu tika saņemts no Apvienotās Karalistes.

28. Lietā *P. pret S.*¹⁴ Tiesai pēc būtības tika jautāts, vai transseksuālas personas atlaišana no darba tāda iemesla dēļ, kas ir saistīts ar dzimuma maiņu, ir uzskatāma par diskrimināciju dzimuma dēļ Direktīvas par vienlīdzīgu attieksmi izpratnē¹⁵.

29. Tiesa atsaucās uz ģenerāladvokāta Tezauro [*Tesauro*] aicinājumu pieņemt “drosmīgu” nolēmumu. Tā nolēma šādi:

“Vienlīdzīgas attieksmes princips “pret vīriešiem un sievietēm”, uz ko ir minēta atsauce direktīvas nosaukumā, preambulā un noteikumos, nozīmē to [...], ka “nav nekādas diskriminācijas dzimuma dēļ”.

Tādējādi direktīva ir vienkārši vienlīdzīgas attieksmes principa, kas ir viens no Kopienas tiesību pamatprincipiem, izpaušme attiecīgajā jomā.

Turklāt, kā Tiesa to ir vairākkārt konstatējusi, tiesības netikt diskriminētam dzimuma

dēļ ir vienas no cilvēka pamattiesībām, kuru ievērošana Tiesai ir jānodrošina [...].

Līdz ar to direktīvas piemērošanas jomu nevar ierobežot tikai ar tādu diskrimināciju, kas izriet no piederības vienam vai otram dzimumam. Ņemot vērā tās mērķi un tiesību, kādas ar to paredzēts aizsargāt, veidu, šī direktīva tāpat ir piemērojama tādi diskriminācijai, kas radusies attiecīgās personas dzimuma maiņas rezultātā.

Šāda diskriminācija būtībā vai pat pilnībā ir balstīta uz attiecīgās personas dzimumu. Ja personu atbrīvo no darba tādēļ, ka viņš vai viņa ir paredzējusi mainīt dzimumu vai ka dzimuma maiņa ir jau veikta, ir uzskatāms, ka attieksme pret šo personu ir nelabvēlīga salīdzinājumā ar citām tā dzimuma personām, pie kurām viņš vai viņa sevi uzskatīja par piederīgu pirms dzimuma maiņas veikšanas.

Šādas diskriminācijas pieļaušana attiecībā uz šādu personu būtu līdzvērtīga cieņas un brīvības neievērošanai, uz ko viņš vai viņa ir tiesīga, un kuru ievērošana Tiesai ir jāgarantē.”¹⁶

14 — 1996. gada 30. aprīļa spriedums lietā *C-13/94 (Recueil, I-2143. lpp.)*.

15 — Padomes 1976. gada 9. februāra Direktīva 76/207/EEK par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm attiecībā uz darba, profesionālās izglītības un izaugsmes iespējām un darba apstākļiem (OV 1976, L 39, 40. lpp.).

16 — 17.–22. punkts.

30. Tiesa tādējādi nolēma, ka direktīva aizliedz atbrīvot no darba transseksuālu personu tāda iemesla dēļ, kas ir saistīts ar dzimuma maiņu.

31. Lietā *K.B.*¹⁷ prasītāja bija sieviete, kas dzīvoja kopā ar transseksuālu personu *R*, kas ir mainījusi sieviešu dzimumu uz vīriešu dzimumu, bet nevarēja likumīgi noslēgt laulību. *K.B.* tika informēta par to, ka, ja viņa nomirs ātrāk nekā *R*, *R* nebūs tiesīgs saņemt atraitņa pensiju saskaņā ar *K.B.* pensijas sistēmu, jo šo pensiju izmaksā tikai pārdzīvojušajam laulātajam, un valsts tiesībās bez likumīgas laulības noslēgšanas persona netiek atzīta par "laulāto". *K.B.* cēla prasību tiesā, atsaucoties uz dzimuma diskrimināciju; jautājums, kas tika iesniegts Tiesai, bija par to, vai, izslēdzot no pensiju sistēmas personu, kas atrodas tādā stāvoklī kā *R*, šī sistēma ir diskriminējoša personas dzimuma dēļ, kas ir pretrunā Kopieniu tiesībām¹⁸.

32. Tiesa, konstatējot, ka pārdzīvojošā laulātā pensija, kas tiek maksāta saskaņā ar tādu nodarbinātības pensiju sistēmu kā šajā lietā apskatāmā, ir uzskatāma par "darba samak-

su" EKL 141. panta un Direktīvas par vienlīdzīgu darba samaksu izpratnē, nolēma šādi:

"EKL 141. pants principā aizliedz pieņemt tādus tiesību aktus, kādi tiek izskatīti pamata prāvā, kas, pārkāpjot ECTK, kavē tādu pāri kā *K.B.* un *R* izpildīt laulības reģistrācijas prasību, kas ir jāizpilda, lai viens no viņiem būtu spējīgs saņemt daļu no otra darba samaksas. Valsts tiesas kompetencē ir noteikt, vai tādā gadījumā kā pamata prāvā persona, kas atrodas *K.B.* stāvoklī, var atsaukties uz EKL 141. pantu, lai panāktu, ka tiek atzītas viņas tiesības noteikt, ka viņas partneris ir pārdzīvojošā laulātā pensijas saņēmējs."¹⁹

Par pirmo jautājumu

33. Ar savu pirmo jautājumu iesniedzējtiesa jautā, vai dalībvalsts atteikums piešķirt vecuma pensiju transseksuālai personai, kas ir mainījusi vīrieša dzimumu uz sieviešu dzimumu, pirms viņa sasniedz 65 gadu vecumu, ja viņai būtu piešķirama šāda pensija jau 60 gadu vecumā, ja saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem viņa tiktu uzskatīta par sievieti, ir pretrunā Direktīvai 79/7.

17 — 2004. gada 7. janvāra spriedums lietā C-117/01 (*Recueil*, I-541. lpp.).

18 — Padomes 1975. gada 10. februāra Direktīva 75/117/EEK par dalībvalstu tiesību aktu tuvināšanu, ievērojot principu par vienlīdzīgu atalgojumu vīriešiem un sievietēm (OV 1975, L 45, 19. lpp.) ("Direktīva par vienlīdzīgu darba samaksu").

19 — 36. punkts un rezolutīvā daļa.

34. Prasītāja un Komisija uzskata, ka uz šo jautājumu jāatbild apstiprinoši; Apvienotās Karalistes valdībai ir pretējs viedoklis.

35. Savu apsvērumu atbalstam prasītāja un Komisija atsauca uz lietu *P.* pret *S.*²⁰ un lietu *K.B.*²¹.

36. Lietā *P.* pret *S.* Tiesa būtībā nolēma, ka atbrīvošana no darba “tāda iemesla dēļ, kas ir saistīts ar dzimuma identitātes maiņu”, ir uzskatāma par diskrimināciju dzimuma dēļ, kas ir pretrunā Direktīvas par vienlīdzīgu attieksmi²² 5. panta 1. punktam.

37. Ir acīmredzams, ka “vienlīdzīgas attieksmes principam” sociālā nodrošinājuma jautājumos, kas noteikts Direktīvas 79/7 4. panta 1. punktā, ir tāda pati darbības joma un iedarbība kā “vienlīdzīgas attieksmes principam” attiecībā uz darba apstākļiem, kas noteikts Direktīvas par vienlīdzīgu attieksmi 5. panta 1. punktā. Direktīvas 79/7 4. panta 1. punktā ir teikts, ka šis princips it īpaši nepieļauj tiešu vai netiešu diskrimināciju dzimuma dēļ, cita starpā attiecībā uz nosacījumiem, kas reglamentē termiņus, kuros ir tiesības uz pabalstiem, saskaņā ar tiesību aktos noteikto vecuma pensiju sistēmu.

38. Šajā lietā prasītājai pensija tika atteikta tādos apstākļos, kuros, ja viņa dzimšanas brīdi būtu reģistrēta kā sieviete, viņai būtu tiesības uz šo pensiju. Tādējādi diskriminācija, kas saskaņā ar prasītājas viedokli pastāv, ir saistīta ar to, ka Apvienotā Karaliste neatzīst transseksuālas personas jauno dzimuma identitāti, jo nepiemēro tādas pašus noteikumus kā personai, kas ar šādu dzimumu reģistrēta dzimšanas brīdī.

39. Lietā *P.* pret *S.* Tiesa atzina — ja persona tiek atbrīvota no darba sakarā ar to, ka ir paredzējusi mainīt dzimuma identitāti vai ja dzimuma identitātes maiņa ir jau veikta, ir uzskatāms, ka attieksme pret šo personu ir nelabvēlīgāka nekā pret citām tā dzimuma personām, pie kurām viņš vai viņa sevi uzskatīja par piederīgu pirms dzimuma maiņas veikšanas²³.

40. Tādējādi, ja šo pieeju piemērotu esošajā lietā, prasītāju būtu pareizi salīdzināt ar “personām, pie kurām viņš vai viņa sevi uzskatīja par piederīgu pirms dzimuma maiņas veikšanas”. Šajā kategorijā būtu ietverti vīriešu dzimuma pensijas prasītāji, kuri nav tiesīgi saņemt pensiju līdz brīdim, kad viņi sasniedz 65 gadu vecumu, tātad šajā gadījumā diskriminācija nepastāv.

20 — Minēts 14. zemsvītras piezīmē.

21 — Minēts 17. zemsvītras piezīmē.

22 — Minēts 15. zemsvītras piezīmē.

23 — 21. punkts.

41. Tomēr piekritu Komisijai, ka, piemērojot transseksuālām personām dzimuma diskriminācijas tiesību aktus, ir jāpielieto tādi apsvērumi, kas atšķiras no klasiskā modeļa, kas vienmēr balstās uz vienkāršu salīdzinājumu starp vīriešiem un sievietēm.

42. Tā kā tika nolemts, ka atbrīvošana no darba ir notikusi “tāda iemesla dēļ, kas ir saistīts ar dzimuma maiņu”, lietā *P.* pret *S.* ir īpaši acīmredzams diskriminācijas gadījums. Rezultāts būtu tāds pats, neatkarīgi no tā, vai salīdzinājumu izdarītu ar vīrieti, kas negrasās veikt ķirurģisku dzimuma maiņas operāciju, vai ar sievieti, kurai nav bijusi šāda operācija: pret prasītāju ir bijusi nelabvēlīgāka attieksme nekā pret šādu personu.

43. To pašu var teikt par *House of Lords* lēmumu lietā *A* pret *Chief Constable of West Yorkshire Police*²⁴, kurā, lai noteiktu personu, kas ir atbilstoša salīdzinājuma izdarīšanai, *House of Lords* vadījās pēc Eiropas Kopienų Tiesas pieejas lietā *P.* pret *S.*²⁵. Arī šī lieta attiecās uz tiešu diskrimināciju dzimuma maiņas dēļ.

44. Citādi ir lietas *K.B.* gadījumā. Tiesa, nonākot pie secinājuma, ka transseksuāla partnera, kas ir persona, kura ir mainījusi sieviešu dzimumu uz vīriešu dzimumu, izslēgšana no tā partneres—sievietes Valsts veselības aprūpes pensiju sistēmas (*National Health Service Pension Scheme*) ir uzskatāma par dzimuma diskrimināciju, kas ir pretrunā EKL 141. pantam, salīdzināja šo pāri ar “heteroseksuālu pāri, kurā ne viena, ne otra partnera dzimuma identitāte nav radusies ķirurģiskas dzimuma maiņas operācijas rezultātā, un tāpēc pāris var salaulāties”²⁶. Tāpēc šajā gadījumā transseksuālu personu, kas ir mainījusi sieviešu dzimumu uz vīriešu dzimumu, būtu pareizi salīdzināt ar vīriešu dzimuma personu, kuras identitāte nav radusies ķirurģiskas dzimuma maiņas operācijas rezultātā.

45. Arī šajā lietā šis, šķiet, ir pareizais pamats, lai veiktu salīdzināšanu. Prasītājam pensijas izmaksu atteica tādos apstākļos, kuros viņai būtu tiesības to saņemt, ja viņa dzimšanas brīdī būtu reģistrēta kā sieviete. Tādējādi diskriminācija, kas saskaņā ar prasītājas viedokli pastāv, ir saistīta ar to, ka Apvienotā Karaliste neatzīst transseksuālas personas jauno dzimuma identitāti, jo nepiemēro tādus pašus noteikumus kā personām, kas ar šādu dzimumu reģistrētas dzimšanas brīdī, tieši tāpat kā lietā *K.B.* Tāpēc uzskatu, ka esošajā lietā saistībā ar transseksuālu personu, kas ir mainījusi vīrieša dzimumu uz sieviešu dzimumu, būtu pareizi to salīdzināt ar vīriešu dzimuma personu, kas ir mainījusi sieviešu dzimumu uz vīriešu dzimumu.

24 — [2005] 1 AC 51.

25 — Skat. baroneses Heiles [*Baroness Hale*] viedokli un it īpaši 56.–58. punktu.

26 — 31. punkts.

dzināt ar sieviešu dzimuma personu, kuras dzimuma identitāte nav radusies ķirurģiskas dzimuma maiņas operācijas rezultātā.

46. Pastāvot šādiem apstākļiem, uzskatu, ka dalībvalsts atteikums piešķirt vecuma pensiju transseksuālai personai, kas ir mainījusi vīrieša dzimumu uz sieviešu dzimumu, pirms viņa sasniedz 65 gadu vecumu, ja viņai būtu piešķirama šāda pensija jau 60 gadu vecumā, ja saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem viņa tiktu uzskatīta par sievieti, ir pretrunā Direktīvas 79/7 4. panta 1. punktam.

47. Tomēr Apvienotās Karalistes valdība uzskata, ka Direktīvas 79/7 4. panta 1. punkts nav piemērojams, jo Apvienotā Karaliste ir izvēlējusies izmantot iespēju, ko piešķir 7. panta 1. punkta a) apakšpunkts, izslēgt no direktīvas darbības jomas noteikumus, kas ir saistīti ar pensionēšanās vecuma noteikšanu.

48. Prasītāja un Komisija uzstāj, ka prasītāja nesūdzas par to, ka pastāv atšķirīgs pensionēšanās vecums vīriešiem un sievietēm, bet gan par to, ka viņai kā sievietei neļauj saņemt pensiju noteiktajā vecumā tikai tāpēc, ka Apvienotā Karaliste neatzīst viņas jauno dzimuma identitāti.

49. Piekrītu, ka šajā gadījumā 7. panta 1. punkta a) apakšpunktam nav nozīmes.

50. Tiesa ir noteikusi, ka diskriminācija, kas principā ir pretrunā 4. panta 1. punktam, ietilpst 7. panta 1. punkta a) apakšpunktā paredzētā atkāpes noteikuma piemērošanas jomā tikai tad, ja nolūkā sasniegt mērķus, ko tiecas īstenot ar direktīvu, ir vajadzīgs saglabāt atšķirīgu pensionēšanās vecumu sievietēm un vīriešiem²⁷.

51. Šis nav esošās lietas priekšmets, kurā prasītāja būtībā apstrīd pamatu, uz ko Apvienotā Karaliste balstās, iedalot personu noteiktā dzimuma kategorijā, lai pēc tam noteiktu, vai šī persona ir sasniegusi pensionēšanās vecumu. 7. panta 1. punkta a) apakšpunktā paredzētais atkāpes noteikums attiecas uz tiesību aktiem, kas ir saistīti ar dažādu pensionēšanās vecumu noteikšanu vīriešiem un sievietēm. Tas neattiecas uz tiesību aktiem, kas ir saistīti ar atšķirīgo jautājumu par attiecīgās personas dzimuma noteikšanu.

52. Apvienotās Karalistes valdība uzskata, ka prasītāja nevar apgalvot, ka, no vienas puses, dzimuma diskriminācija 4. panta 1. punkta

27 — Skat. 1992. gada 7. jūlija spriedumu lietā C-9/91 *Equal Opportunities Commission* (*Recueil*, I-4297. lpp., 13. punkts).

izpratnē ietver diskrimināciju dzimuma maiņas dēļ, bet, no otras puses, ka Apvienotās Karalistes atkāpšanās no 7. pantā noteiktā “diskriminācijas dzimuma dēļ” aizlieguma neattiecas uz tādu diskriminācijas veidu, uz kuru prasītāja atsaucas.

noteikto sociālā nodrošinājuma sistēmu darbības apjomu un pieejas nosacījumiem, pienākumu veikt iemaksas un iemaksu aprēķināšanu, pabalstu aprēķināšanu, ietverot nosacījumus, kas reglamentē termiņus, kuros ir tiesības uz pabalstiem, un to saglabāšanu.

53. Tomēr nešķiet, ka šī nostāja, kā to raksturo Apvienotās Karalistes valdība, ir “pārāk vāja”. Pretēji šīs valdības viedoklim var būt gan tā, ka šāds jautājums ietilpst vispārējā diskriminācijas aizlieguma darbības jomā, gan, ka tas neietilpst konkrētajā atkāpes noteikuma no šī aizlieguma darbības jomā.

55. No otras puses, Tiesa ir nolēmusi, ka, ņemot vērā vienlīdzīgas attieksmes principa fundamentālo nozīmi, 7. panta 1. punkta a) apakšpunktā paredzētais izņēmums no diskriminācijas aizlieguma dzimuma dēļ ir jāinterpretē sašaurināti²⁹. Kā izklāstīts iepriekš, šis noteikums pieļauj noteiktos gadījumos saglabāt atšķirīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm, proti — pensionēšanās vecuma noteikšanai, lai piešķirtu vecuma un izdienas pensijas, un ar to saistītās iespējamās sekas attiecībā uz citiem pabalstiem. Šāda veida dzimuma diskriminācija nav esošās lietas priekšmets.

54. No Direktīvas 79/7 4. panta 1. punkta redakcijas ir skaidrs, ka tajā paredzētais diskriminācijas aizliegums, kas paredz, “ka nepastāv nekāda — ne tieša, ne netieša — diskriminācija dzimuma dēļ, jo īpaši atsaucoties uz civilo vai ģimenes stāvokli”, ir visaptverošs. Tiesa ir nolēmusi, ka šis noteikums “vispārējā un nepārprotamā veidā aizliedz diskrimināciju dzimuma dēļ”²⁸. 4. panta 1. punktā ir minēti daži īpaši piemēri, kuru kontekstā diskriminācija ir aizliegta, proti — attiecībā uz tiesību aktos

56. Rīcība, par ko prasītāja sūdzas esošajā lietā, ietilpst Direktīvas par vienlīdzīgu attieksmi 4. panta 1. punktā minētā vispārējā aizlieguma darbības jomā un neietilpst 7. panta 1. punkta a) apakšpunktā minētā izņēmuma no šī aizlieguma darbības jomā.

28 — 1986. gada 4. decembra spriedums lietā 71/85 *Federatie Nederlands Vakbeweging* (*Recueil*, 3855. lpp., 18. punkts).

29 — 1993. gada 30. marta spriedums lietā C-328/91 *Thomas* (*Recueil*, I-1247. lpp., 8. punkts).

57. Piebildešu, ka tiesas sēdē tika apspriests jautājums par to, kurā stadijā transseksuāla persona iegūst tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi Direktīvas 79/7 izpratnē, salīdzinot ar personām, kam arī ir viņa vai viņas jauniegūtā dzimuma identitāte. Tomēr esošajā lietā, kas attiecas uz transseksuālu personu, kura pēc ķirurģiskas operācijas ir mainījusi dzimumu, un kuras tiesības tādēļ ir nepārprotamas, nav nepieciešams izlemt šo jautājumu.

58. Tādējādi, atbildot uz pirmo jautājumu, secinu, ka dalībvalsts atteikums piešķirt vecuma pensiju transseksuālai personai, kas pēc ķirurģiskas operācijas ir mainījusi vīrieša dzimumu uz sieviešu dzimumu, pirms viņa sasniedz 65 gadu vecumu, ja viņai būtu piešķirama šāda pensija jau 60 gadu vecumā, ja saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem viņa tiktu uzskatīta par sievieti, ir pretrunā Direktīvas 79/7 4. panta 1. punktam.

Par otro jautājumu

59. Iesniedzējtiesas otrais jautājums rodas tad, ja uz pirmo jautājumu tiek atbildēts tā, kā to ierosinu šo secinājumu 58. punktā. Šajā gadījumā iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai

būtu jānosaka, ka Tiesas nolēmums par pirmo jautājumu būtu jāierobežo laikā.

60. Šķiet, ka iesniedzējtiesa otro jautājumu ir uzdevusi, ņemot vērā prasības pamatu, kas bija ietverts rakstveida apsvērumos, kas pamata prāvas ietvaros tika iesniegti *Secretary of State for Work and Pensions* (Nodarbinātības un pensiju lietu ministrija) vārdā, un kas lēmumā par prejudiciālā jautājuma uzdošanu ir rezumēts šādi:

“Ja [...] Eiropas Kopienu Tiesa nolems, ka Kopienu tiesības aizliedz tādu diskrimināciju, par kādu prasītāja sūdzas, ministrija lūdz, lai Tiesa, sekojot tās 1990. gada 17. maija spriedumam lietā *C-262/88 Barber/Guardian Royal Exchange Assurance Group (Recueil, I-1889. lpp., 40.–44. punkts)*, nosaka, ka sprieduma iedarbība ir jāierobežo laikā, un nolemj, ka uz spriedumu šajā lietā nevar atsaukties ar mērķi prasīt pensijas saņemšanu, sākot ar dienu, kas ir pirms šī Tiesas sprieduma pasludināšanas dienas, izņemot personas, kas pirms šī sprieduma pasludināšanas dienas saskaņā ar piemērojamiem valsts tiesību aktiem ir [...] uzsākušas tiesvedību vai iesniegušas līdzvērtīgu prasību.”

61. Tomēr Apvienotās Karalistes valdība savos rakstveida apsvērumos ir norādījusi un tiesas sēdē atkātojusi, ka tā nelūdz ierobežot Tiesas sprieduma iedarbību laikā.

62. Jebkurā gadījumā no Tiesas judikatūras nepārprotami izriet, ka sprieduma iedarbību laikā var noteikt tikai ļoti īpašos apstākļos, tostarp, ja pastāv "risks, ka varētu iestāties smagas ekonomiskas sekas, it īpaši saistībā ar tādu tiesisko attiecību lielo skaitu, kas ir nodibinātas labā ticībā, pamatojoties uz tiesisko regulējumu, kurš ir atzīts par spēkā esošu"³⁰.

63. Esošajā lietā pastāv vairāki apstākļi, kuru kompleksā iedarbība samazina ekonomiskās sekas, kas izriet no sprieduma šajā lietā, kurā uz iesniedzējtiesas pirmo jautājumu tiek sniegta apstiprinoša atbilde. Pirmkārt, pēc pašas Apvienotās Karalistes valdības sniegtajiem datiem, transseksuālo personu skaits Apvienotajā Karalistē ir neliels: ir aprēķināts, ka 2000. gadā no visiem iedzīvotājiem — aptuveni 60 miljoniem — tās ir 2000–5000 personas³¹ (kas, protams, ietver visu vecumu transseksuālās personas). Otrkārt, Apvienotajā Karalistē visām personām, kas ir dzimušas pēc 1955. gada 5. aprīļa³², šobrīd

pakāpeniski tiek izlīdzināta atšķirība starp pensionēšanās vecumu vīriešiem un sievietēm. Treškārt, transseksuālu personu, kas ir mainījuši vīrieša dzimumu uz sieviešu dzimumu un kura saskaņā ar 2004. gada likumu "Par dzimuma atzišanu" ir saņēmusi dzimuma atzišanas apliecību un ir sasniegusi tādu vecumu, kas tāda paša vecuma sievietei dod tiesības saņemt pensiju, uzskata par sasniegušu pensionēšanās vecumu tajā datumā, kad izsniegta apliecība. Tādēļ ir acīmredzami, ka to personu skaits, kas atrodas tādā pašā situācijā kā prasītāja, nevar Apvienotajā Karalistē radīt risku, ka varētu iestāties smagas ekonomiskas sekas. Šāda riska iespēja visā Eiropas Savienībā ir vēl mazāka, ja ņem vērā to, ka daudzās dalībvalstīs jau ir paredzēts vienāds vecums, kad vīrieši un sievietes dodas pensijā, un transseksuālās personas ar viņu jauno dzimuma identitāti tiek pilnībā juridiski atzītas³³.

64. Tādējādi uzskatu, ka, ja Tiesa uz iesniedzējtiesas pirmo jautājumu atbild apstiprinoši, šī sprieduma iedarbība laikā tai nav jāierobežo.

30 — Kā visjaunāko skat. 2005. gada 15. marta spriedumu lietā C-209/03 *Bidar* (Krajums, I-2119. lpp., 69. punkts).

31 — Skat. Apvienotās Karalistes starpinstitūciju darba grupas ziņojumu par transseksuālām personām [*Report of the Interdepartmental Working Group on Transsexual People*] (2000. gada aprīlis), uz ko minēta atsauce lietā *Goodwin*, 87. punkts.

32 — Skat. 10. zemsvirtnas piezīmi.

33 — Saskaņā ar *MISSOC* (Savstarpēja informācijas sistēma par sociālo aizsardzību) sarakstiem "Sociālā aizsardzība Kopienas dalībvalstīs, Eiropas Ekonomikas zona un Šveice" (2004. gads), ko publicējusi Komisija, Kiprā, Dānijā, Somijā, Francijā, Vācijā, Ungārijā, Nīderlandē, Irijā, Luksemburgā, Portugālē, Spānijā un Zviedrijā vīriešiem un sievietēm ir vienāds pensionēšanās vecums. Ģenerālvokāts Ruiss-Harabo [*Ruiz-Jarabo*] savos secinājumos lietā *K.B.* norāda, ka pirms 2004. gada paplašināšanas visās dalībvalstīs, izņemot Apvienoto Karalisti un Iriju, pēc ķirurģiskas dzimuma maiņas operācijas atļava izdarīt grozījumus dzimšanas reģistrā (skat. secinājumu 28. punktu). Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Goodwin* piezīmēja, ka no 37 Eiropas Padomes dalībvalstīm tikai četras nav atļauts izdarīt šādus grozījumus (skat. sprieduma 5. punktu). Šīs četras valstis ir Albānija, Andora, Irija un Apvienotā Karaliste.

Secinājumi

65. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, uzskatu, ka uz *Social Security Commissioner, London*, uzdotajiem jautājumiem jāatbild šādi:

- 1) Dalībvalsts atteikums piešķirt vecuma pensiju transseksuālai personai, kas pēc ķirurģiskas operācijas ir mainījusi vīrieša dzimumu uz sieviešu dzimumu, pirms viņa sasniedz 65 gadu vecumu, ja viņai būtu piešķirama šāda pensija jau 60 gadu vecumā, ja saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem viņa tiktu uzskatīta par sievieti, ir pretrunā Padomes 1978. gada 19. decembra Direktīvas 79/7/EEK par pakāpenisku vienlīdzīgas attieksmes principa pret vīriešiem un sievietēm īstenošanu sociālā nodrošinājuma jautājumos 4. panta 1. punktam;
- 2) sprieduma iedarbība laikā nav jāierobežo.